

PODELA SRPSKOHRVATSKIH EPSKIH USMENIH PESAMA U CIKLUSE - UZROCI I POSLEDICE

Marija Kleut
Filozofski fakultet, Novi Sad

U radu je predstavljena podela srpskohrvatskih epskih usmenih pesama u cikluse onako kako se ona izvodi u radovima nekolicine autora da bi se prikazale razlike i nedoslednosti koje postoje u definiciji pojma i u imenovanju ciklusa. Budući da podela u cikluse počiva na uverenju da je moguće i svrsishodno utvrditi hronološki sled pesama koji odgovara istorijskom protoku vremena, prati se razvoj ove ideje u A. Kačić-Miošića, V. Karadžića, Petra II Petrovića Njegoša i dr. Vrednovanje pesama kao slike o prošloj realnosti u ovih je autora u funkciji borbe za nacionalni, politički i kulturni preporod. Oспорavanje ovakve klasifikacije pesama vrši se na dva načina: ukazivanjem na njene imanentne nedostatke te osporavanjem istoričnosti pesama kao relevantnog kriterijuma.

1.1. Bogatstvo usmene epike srpskohrvatskog govornog područja, ispoljeno i u broju i u raznolikosti pesama, nije potrebno naročito isticati ni dokazivati; od Vuka Karadžića i recepcije njegovih zbirki do današnjih dana naša usmena epska tradicija upravo je stoga pobuđivala veliki naučni interes. Alois Schmaus označio je jednom prilikom broj pesama i njihovih varijanti izrazom "zbunjujuće mnoštvo" - ono čini klasifikaciju srpskohrvatskih usmenih epskih pesama teškim pitanjem. Ako je u slučajevima slabije razvijene epske tradicije moguće ostvariti uvid i bez pregledne klasifikacije, kada se želi izučavati srpskohrvatska epika, od načina klasifikacije pesama zavisi umnogome mogućnost da se one sagledaju u svoj svojoj raznolikosti i naučno istraže. Izbor kriterijuma klasifikacije određuje odnos prema fenomenu.

U našoj je nauci klasifikacija u cikluse vrlo rasprostranjena: po ciklusima se u najvećem broju zbirki, antologija i drugih izdanja pesama publikuju; na osnovu pripadnosti pesme nekom ciklusu govori se o njenim motivsko-sadržinskim karakteristikama; ciklus se posmatra kao skupina pesama međusobno povezanih zajedničkim karakteristikama. Bez mnogo preterivanja moglo bi se reći da je ideja o postojanju ciklusa postala model razmišljanja o epskom pesništvu, a u svakom slučaju način da se pesme postave u nekakav poredak.

1.2. Nasuprot tome, malo je pokušaja da se ova podcla teorijski obrazloži. Stoga se termin ciklus upotrebljava višeznačno, ponekad i proizvoljno, a klasifikacija se ne izvodi dosledno. Ovaj rad ima za cilj da odredi uzroke široke rasprostranjenosti podele pesama u cikluse, te da ukaže na neke od mogućih posledica. Prethodno je potrebno predstaviti ovaj način klasifikacije pesama bar u glavnim crtama.

2.1. Za svestrano razmatranje dometa podcla epskih pesama u cikluse bilo bi neophodno uzeti u obzir najvažnije zbirke i radove o srpskohrvatskim pesmama. Ovde sam se opredelila za izbor koji uključuje samo nekoliko autora i za predstavljanje njihove podele tabelom (v. prilog na kraju teksta).

2.2. Kao što se vidi iz priložene tabele, postoje razlike u definiciji pojma, u imenovanju ciklusa i njihovom broju. Delom one izvire iz različitog opredeljenja materije (srpska epska poezija / epska poezija srpskohrvatskog govornog područja), a delom iz različitog poimanja primenjenih kriterijuma, međutim, u svim navedenim (i mnogim navedenim) slučajevima u pitanju je variranje iste podele. Glavni kriterijum podele je realno istorijsko vreme, koje se različito definiše, tačnije, različito se omeđavaju odseci vremena o kojima pesme, po pretpostavci, pevaju:

a) Istorijska epoha određuje se prema vremenu u kome je delovala pojedina porodica (Nemanjići, Brankovići itd.).

b) Neki istorijski događaj uzima se kao kriterijum za određivanje pripadnosti pesme pojedinom ciklusu (kosovska bitka).

c) Istorijski zasnovan oblik otpora i vid borbe uzima se kao kriterijum za određivanje epohe i ciklusa (hajduci, uskoci).

d) Oblik vladavine određuje se kao kriterijum prema kome je moguće odrediti ciklus (despoti, banovi).

e) Nacionalna/konfesionalna provenijencija pesme čini osnovu grupisanja pesama u ciklus (Ugričići, muslimanske pesme).

f) Zbivanja na određenoj teritoriji u određeno vreme smatraju se kriterijumom za određivanje ciklusa (pesme o oslobođenju Srbije i Crne Gore).

g) Odsustvo značajke istoričnosti čini takođe kriterijum za omeđavanje granice ciklusa (neistorijske pesme).

Doslednija primena bilo kojeg od navedenih načina za određivanje epohe dovela bi do drugačijeg izvođenja klasifikacione sheme. Na primer, po analogiji sa ciklusom Marka Kraljevića mogli bi se izdvojiti ciklusi Starine Novaka, Alije Đerzeleza, Iyana Senjanina, Stojana Jankovića i svih drugih poetskih junaka koji se učestalije pojavljuju u usmenoj epskoj tradiciji; po analogiji sa kosovskim ciklusom mogao bi se izdvojiti ciklus pesama o prvom srpskom ustanku; po analogiji sa hajdučkim ili uskočkim ciklusom mogli bi se izdvojiti ciklusi pesama o napadu na kule ili ciklus pesama o otimanju i preotimanju ovaca kao vidovima antagonizma i borbe. Broj varijativnih mogućnosti eventualnih novih klasifikacionih shema veliki je. Ukoliko bi i u njima kriterijum za razlikovanje bio izveden iz istoriografski shvaćene hronologije - čini se da "popravljanje" postojećih shema ne bi imalo mnogo šanse, jer bi još uvek ostalo otvoreno pitanje šta usmenu epsku pesmu čini istoričnom. Ni nedoslednosti u određenju pojma ciklus ni nedoslednosti u određenju istoričnog nisu u našoj literaturi na

relevantniji način razmatrane, s obzirom na celinu srpskohrvatskog usmenog epskog pesništva, a u praktičnoj primeni klasifikacione sheme nekoliko je sadržinskih struktura služilo za određivanje pozicije određene pesme u određenom ciklusu.

2.3. Trebalo bi postaviti pitanje šta znači istoričnost pesme i na koji se način ona utvrđivala, budući da srpskohrvatske usmene epske pesme nemaju kalendarskih odrednica za obeležavanje vremena, te da se u njima odnos realnog istorijskog i poetskog vremena uspostavlja na različite načine. Oznake da pesma kazuje o nekom određenom vremenu dosad su najčešće pronalazene u sledećim elementima, ali se njihovo iščitavanje u relativno velikom broju slučajeva pokazuje ili vrlo nepouzdanim ili nemogućim.

a) Ime junaka očituje neku svest o proteklom zbivanju, makar saznanje da su neki ljudi postojali, ali bez obzira na to koliko bi se ono moglo učiniti egzaktnim i pouzdanim kriterijumom, javlja se niz problema kad se upotrebi kao alibi za istoričnost pesme:

- Nemogućnost da se historiografski dokaže postojanje neke ličnosti koja se imenuje u pesmama eliminiše ovu kategoriju.

- Ime junaka u pesmi i u istorijskoj zbilji (tj. u istorijskom izvoru) može, ali ne mora biti jednako. U pesmi funkcionišu različiti načini nominacije likova: detoponimno prezime (Sibinjanin, Smederevac, Senjanin) supstituiše pravo; oznaka zanimanja ili društvenog statusa (Neimar, Barjaktar, Kraljević, Banović) funkcioniše kao prezime; patronim je jednak etnonimu (Madžarin, Bugarin) ili se nominacija izvodi na osnovu neke osobine koju poseduje nosilac prezimena (Mali, Ognjeni).

b) Oznake društvenog statusa (car, kralj, despot, harambaša) upućuju na epohu ili omogućavaju bližu identifikaciju ličnosti u vremenu, ali se njihovo značenje u nekim slučajevima (ban, kapetan, vojvoda) teško može utvrditi.

c) Opis radnje u pesmi (napad iz busije i sl.) ili čak njen motiv uzimaju se kao element za utvrđivanje istoričnosti pesme, pa zatim za određenje njene pripadnosti nekom ciklusu.

U pesmama ovi se navedeni elementi nalaze u različitim tipovima anahronih odnosa ili u nesaglasju. Najbanalniji je primer pesma u kojoj se dva lika (ili više), nosioci imena realno postojećih ljudi koji nisu bili savremenici, sjedine u jedinstvenom poduhvatu, pa je klasifikacija pesme nužno proizvoljna. Začudo je, međutim, da su bezmalo svi autori koji su priređivali izdanja epskih pesama navedene probleme rešavali identično ili vrlo slično, imajući na umu sled pesama koji je uspostavio Vuk Karadžić i samo neznatno od njega odstupajući. To zahteva ispitivanje korena i uzroka velike rasprostranjenosti podele pesama u cikluse.

3.1. Bez obzira na razlike u klasifikacionim shemama i na različito poimanje termina ciklus, ovakva podela počiva, najpre, na opredeljenju da su junačke pesme, budući istorične, najbitniji segment srpskohrvatske epike (pa se po kriterijumu "minus istoričnost" vrlo raznorodne pesme svrstavaju u jedan ciklus), a zatim na uverenju da je moguće i svrsishodno utvrditi hronološki sled pesama koji odgovara istorijskom protoku vremena. U osnovi ovakve podele nalazi se uverenje da epske usmene pesme po svom sadržaju predstavljaju neku vrstu

stihovane istorije. Ova ideja starija je od podele srpskohrvatskih usmenih pesama u cikluse, postoji pre upotrebe termina ciklus, a uočava se i kod autora koji ga ne upotrebljavaju. Način na koji je Vuk Karadžić u svojim izdanjima grupisao pesme, "metao pjesme u red", kako je sam govorio, stvorio je osnov za podelu pesama u cikluse, a presudnim uticajem njegovih knjiga narodnih pesama na formiranje docnijih pogleda na narodnu književnost može se objasniti i velika rasprostranjenost podele pesama u cikluse.

Nije prilika da se ovde razmatra Karadžićev uticaj na potonje priređivače izdanja usmenih epskih pesama, ali može se naglasiti u tom pogledu zanimljiv odnos koncepcije izdanja *Hrvatskih narodnih pjesama* Matice hrvatske. Ova značajna zbirka, nastala na savremenijim principima, delom u opreci sa vukovskom tradicijom, započeta je na istim osnovama, pa prva knjiga (HNP I) ima raspored pesama koji odgovara drugoj knjizi *Srpskih narodnih pjesama* (SDVK V), da bi docnije prikupljena građa i opredeljenje redaktora usloveli bitnije razlike.

3.2. Problem klasifikacije za Vuka Karadžića bio je, pre svega, pragmatičan: kako veliki broj pesama koje je sakupio dovesti u nekakav red pogodan za objavljivanje, a rešavao ga je bez velikih obrazloženja, primenom određenih principa. Globalnu podelu izvršio je u svoje tri knjige epskih pesama, na isti način u lajpciškom i bečkom izdanju. Epske pesme podelio je u tri skupine definisane u naslovu knjiga kao: 1. "pjesme junačke najstarije" (SDVK V), 2. "pjesme junačke srednjih vremena" (SDVK VI), 3. "pjesme junačke novijih vremena o vojevanju za slobodu" (SDVK VII). Unutar svake od knjiga učinio je pokušaj da pesme postavi tako da čine hronološki niz od najstarijih junaka o kojima pevaju do njemu savremenih.

3.3. Zapravo, još u *Maloj prstonarodnoj slavenoserpskoj pjesnarici* (1814) Vuk Karadžić ostvario je ovaj princip, a u predgovoru je istakao da su pesme "koje se mužestvenim, poznatim srpskim glasom, uz gusle pevaju i koje u sebi kao neke povijesti soderžavaju" - "sadržale i sad u narodu prostom soderžavaju negdašnje bitije serpsko i ime" (SDVK I, 44). Ovde se ponavljaju, u jedva nešto izmenjenoj formulaciji preuzete Herderove misli o poeziji neuglađenih naroda (Kleut 1987), a preuzima se Kačićev način nizanja pesama. Iako je odmah na početku svoga rada jasno izdvojio pesme Andrije Kačić-Miošića od narodnih, iako je docnije (u predgovoru četvrtoj knjizi, 1833) istakao da "u narodnim pjesmama (kao gotovo ni u kakvim) ne treba tražiti *istinite istorije*", od koncepcije da pesme postavi u hronološki niz i da im time da izgled stihovane istorije nije odustao. Da je u tome sledio Andriju Kačića, reklo bi se i po podatku da to čini odmah na početku svoga rada, a koleba se i docnije upravo tamo gde je grešio i Kačić: pesme o Ivanu Senjaninu publikuje posle pesama o Stojanu Jankoviću.

3.4. U predgovoru *Bratu štioću u Razgovoru ugodnom naroda slovinskog* A.Kačić obrazlaže ostvarenu koncepciju knjige: ono što je u drugih naroda pisana istorija u "naroda slovinskog" sačuvalo se u pesmama (Kačić-Miošić 1756, 1967, 29). Njegova vizija stihovane istorije zasnovana je na širokom panslavističkom programu, motivisana prosvetiteljskim ambicijama, idejno povezana sa misijom zapadnih katoličkih zemalja oko izгона Turaka, a ostvarena sastavljanjem sopstvenih pesama po ugledu na narodne, oponašanjem stiha i stila narodnih

pesama, ispravljanjem tvorevina nastalih u usmenoj tradiciji i interpolacijom usmenih pesama među sopstvene (Bošković-Stulli 1978, 229-232).

Kačić i Vuk dele ideju o narodnim pesmama kao slici prošle stvarnosti i kritički odnos prema njihovoj verodostojnosti (A. Kačić: "... nisu posve istinite, ništa ne manje ima svaka dobar temelj od istine"; V. Karadžić: "... ne treba tražiti istinite istorije, ali pripovjetka, koja je u junačkim pjesmama najglavnija stvar, u pjesmi od dobroga pjevača nikad nije sasvim protivna zdravome narodnom i u pjesmama običnom razumu"). U drugom se razlikuju. Vuk Karadžić, nadahnut idejama prvog srpskog ustanka, okrenut ka stvaranju srpske nacionalne kulture, uspostavlja kontinuitet pevanja o prošlosti srpskog naroda, pre svega, a predstavu o tom kontinuitetu stvara izborom objavljenih pesama. Zapaženo je već da je on "imao svoj osobiti kriterijum ne samo za umetničke kvalitete već i za tematiku naših narodnih pesama" (Pešić 1967, 49). Poznato je njegovo interesovanje za pesme o starijim događajima i junacima, a moglo bi se dokazati da je za štampanje birao pesme sa manje uočljivim anahronizmima.

3.5. Ideju o narodnim pesmama kao slici proteklih zbivanja, sa većim ili manjim izmenama, prilagođavajući je i menjajući u skladu sa sopstvenim nazorima i prikupljenom građom, zadržavali su i drugi. Petar II Petrović Njegoš prikuplja pesme o događajima i ličnostima crnogorske istorije i publikuje ih u svome *Ogledalu srpskom* (1845) hronološkim redosledom, a u predgovoru kaže: "Istina da poezija na nekim mjestima ponešto uveličava podvige Crnogoracah, no na mnogima i važnijima drži se strogo tačnosti" (Njegoš 1845, 1951, 10). Zbirka *Narodne pjesme bosanske i hercegovačke* Ivana Franja Jukića i Grge Martića počinje pesmama o Marku Kraljeviću, pa slede pesme o hajducima i uskocima, a završava se pesmama o Mijatu Tomiću. U predgovoru, obraćajući se "narodu slovinskom", G. Martić kaže: "... jer ti sam ovo tvoje blago harno čuvaš i štuješ, njega raskošno uživaš i u njemu viteška diela starih tvojih zgledaš, s njima se razgovaraš..." (Jukić-Martić 1858, III, VI).

3.6. Viđenje pesama kao prošle realnosti i ideja o postojanju epske stihovane istorije, koja je ovde samo ovlaš prikazana, onako kako se javlja u XVIII i XIX veku, u epohama predromantizma i romantizma, ponikla je iz spleta oslobodilačkih težnji, želja da se doprinese nacionalnom osvešćivanju, da se pronađu koreni u prošlosti i da se narod prosveti. Glavni protagonisti ovakvog gledanja na narodnu književnost istovremeno su i nacionalni ideolozi; kritičnosti koju su ispoljili prema istorijskoj verodostojnosti narodnih pesama nije im smetala da te pesme smatraju sredstvom u nacionalnom, političkom i kulturnom preporodu.

Vuk Karadžić nije, naravno, pesme delio u cikluse, ali se iz njegovog načina "metanja pesama u red" nazirala takva podela i lako mogla izvesti, a održavala se autoritetom njegovih zbirki i činjenicom da su mnoge docnije ostvarene po ugledu na njih. Hronološki princip u izdavanju pesama i iz njega izvedena podela u cikluse izraz su romantičarskog gledanja na narodnu književnost, ili bar imaju svoje korene u njemu. Naglašavanjem ili preneglašavanjem sličnosti između realnog zbivanja i poetske slike, te umanjivanjem ili previđanjem razlika koje se ispoljavaju između epske pesme i istoriografski dokazane prošlosti neki savremeni istraživači plaćaju dug nacionalno-romantičarskom poimanju narodne književnosti. Njihov istorizam oslanja se na romantičarsko i predromantičarsko

gledanje na narodnu književnost, ali se u njemu ne iscrpljuje; u mnogim istraživanjima obogaćuje se drugim, posebno filološkim i pozitivističkim pristupima.

4.1. Podela srpskohrvatskih usmenih epskih pesama u cikluse ima nekih prednosti u istraživanjima određene vrste: njome se može dati pregled ličnosti i događaja koji su postali predmetom usmenog pevanja, može se ponešto protumačiti iz sadržinske strukture, neki fabularni elementi mogu se bolje razumeti. Čitav jedan pravac u istraživanju usmene epike, u kome preovlađuje težnja da se utvrdi istorijska zasnovanost pesama te da se ispitaju odnosi između fikcije i zbilje, služi se ovom klasifikacijom. Svrshodnost i primenljivost ove podele u istraživanjima druge vrste mogu biti osporavane, a argumenti za osporavanje mogu se izvoditi iz nedoslednosti koje su ovoj klasifikaciji imanentne i dovođenjem u pitanje relevantnosti njenih kriterijuma.

4.2. Problemi koji nastaju prilikom podele pesama u cikluse mnogobrojni su. Pored pobrojanih (2.2. i 2.3.), tu je i činjenica da su iz ovakve podele isključene pesme o ličnostima i događajima od druge polovine XIX veka, iako je usmena tradicija i dalje postojala, te pesme o ličnostima i događajima lokalnog značaja. Pokazuje se uopšte da i na nivou rasprave o pesmama i na nivou njihovog razvrstavanja ova podela ubedljivije funkcioniše ako je praćena selekcijom i eliminisanjem pojedinih kategorija usmenih epskih pesama, a tako se, naravno, predstava o celini iskrivljava. Selektiranje građe, s neznatnim izuzecima, vrši se prećutno, bez eksplicitne tvrdnje da se to čini, jednostavnim prećutkivanjem pesama nepodobnih za ovu vrstu klasifikacije ili proglašavanjem određenog izbora reprezentativnim za celinu. Taj izbor su, najčešće, Karadžićevi zapisi narodnih pesama, i to oni objavljeni za njegovog života, koji afirmišu jedan vid usmenog epskog tradiranja, jedan njegov sloj u vremenu (prva polovina XIX veka) i u prostoru (sticajem okolnosti, u Vukovim zbirkama nisu ravnomerno zastupljene pojedine zone srpskohrvatskog govornog područja).

Zanimljiv, a zaboravljen izuzetak u tom pogledu su stavovi B. Vodnika, koji - neposredno pre no što pristupi podeli pesama u cikluse - razgraničava dve glavne skupine: 1. općeno narodna epika, i 2. pokrajinska narodna epika, da bi ustvrdio da se ciklizacija pesama odnosi samo na prvu kategoriju:

"Narodna epika u pravom smislu riječi jest samo ona koja je zahvatila čitav narod. Ona je najstarija i najljepša, a junaci o kojima pjeva jesu doista narodni junaci. Njihova su imena narodu tako omiljela da je oko njih kroz stoljeća razvijao epsku građu, pa se ta epika sama sobom raspada u nekoliko ciklusa, od kojih je svaki vezan o neko vrijeme, događaj ili o neki skup junaka" (Vodnik 1913, 1924⁴, 3-4).

S celinom citiranog odlomka ne bismo se, naravno, mogli složiti, ali bismo mu morali odati priznanje za odrešito izvedenu konsekvencu da se svekolika srpskohrvatska usmena epska poezija ne može razvrstati u cikluse.

Drugi je način da se izbegnu nedoslednosti podele pesama u cikluse razlikovanje "motivskih" od istorijskih pesama, odnosno razlikovanje pripovednih od junačkih motiva (Vodnik 1913, 1924⁴, 5-6; Čajkanović 1958-1959, 1, 3-12; Latković 1967, 226-227). Uvođenje ovih termina (bez obzira na njihovu adekvatnost) značilo je prihvatanje činjenice da pesme nisu stihovana istorija i raskid s romantičarskim odnosom prema junačkim epskim pesmama, ali

nije - kao što se moglo očekivati - doveo do negiranja podele u cikluse, no do pokušaja spajanja dva u osnovi suprotna principa:

"I pored nekoliko u ovom pogledu nedovoljno jasnih slučajeva, opšte merilo bilo bi sledeće: kad jedna pripovedna pesma vezana za nekog junaka upotpunjuje njegov epski lik, i naročito kada je sadržajno doveden u neku vezu sa borbom, ne treba je izdvajati iz odnosnog ciklusa junačke pesme, mada se njen pripovedni karakter ni tada ne sme gubiti iz vida, kao ni činjenica da je najčešće naknadno vezana za ime epskog junaka "(Latković 1967, 226-227).

4.3. Posebnu manu podele pesama u cikluse čini to što se u njenim okvirima usmeno epsko pesništvo proučava u sinhronijskoj ravni isključivo, što sve tvorevine usmene epike bivaju posmatrane kao nepromenljive i objedinjene istim odnosom prema epskoj materiji. Za ovu podelu bitna značajka - sposobnost pesme da oslika proteklo zbivanje - posmatra se kao jednom zanavek data, kao invarijabilni element usmene tradicije, što ona uistinu nije. Jednom uspostavljena slika nekog zbivanja u usmenoj tradiciji neprestano se menja.

Pažljivije ispitivanje usmenih epskih pesama pokazuje, s jedne strane, da neki poetski lik može biti smatran istorijskom ličnošću, ako se pod ovim podrazumeva isto ime i još poneki fabularni detalj (recimo, toponim, srodnički odnos, antagonistički odnos i sl.), ali da se on, u dijahronijskoj ravni usmene epike posmatran, neprestano menja. S druge strane, odnos između realnog i poetskog vremena u pesmama koje su nastale u različito vreme i nejednakom dužinom trajale u usmenom tradicionalnom prenošenju - uspostavlja se na različit način.

Podela pesama u cikluse u izboru kriterijuma opterećena je istorizmom, a u poimanju usmenog pesništva - ahistorična je.

4.4. Mnoge od ovde uočenih manjkavosti izvire iz manje-više nedosledne upotrebe termina ciklus i neprecizno određenog stava o tome šta se ima podrazumevati pod istoričnošću usmene epike u stihu. Čak i kada bi to bilo rešeno na prikladniji način, odnosno ako se pretpostavi da se neki nedostaci u podeli pesama na cikluse mogu otkloniti, osporavanje njene svrsishodnosti izvodi se iz dva temeljna pitanja:

- Prvo, da li je istoričnost bitna značajka usmene pesme kao književne tvorevine i

- Drugo, da li se pesme uopšte cikliziraju i, ako to čine, gde treba tražiti jezgro ciklusa?

U novijim radovima pokazuje se da su anahronizam i anatopizam ne samo "eventualna greška u datiranju ili lociranju, koju bismo mi... bili spremni i oprostiti" no "načela usmenog epskog stvaranja" (Koljević 1978, 483). Ideji da se pesme cikliziraju mogla bi se suprotstaviti teza da se, kad se usmena epska pesma vezuje za određen istorijsko ime ili stvarni toponim, radi o pseudoistorizaciji u tradiciji postojeće, uobličene stihovane priče, te da se pesme grupišu oko određene teme ili oko određenog sižejnog modela. Opširnije obrazlaganje ove ideje vodilo bi ka predlaganju drugačije klasifikacije, a to izlazi van teme ovog rada.¹

¹Ovaj rad rezultat je nekih razmišljanja o problemima klasifikacije sa kojima sam se susrela kad sam pisala knjigu *Ivan Senjanin u srpskohrvatskim usmenim pesmama*. U knjizi je dat pokušaj drugačije klasifikacije (Kleut 1987b, 196-236).

Popović	Vodnik	Jovanović	Đurić	Čubelić
1. ciklus neistorijski		I. pesme neistorijske	1. neistorijske pesme	1. ciklus mitoloških epskih pjesama
2. ciklus Nemanjića	1. ciklus pretkosovski	II. pesme istorijske 1. Nemanjići i Mrnjavčevići	2. pretkosovske pesme	2. ciklus pjesama o srpskoj srednjovjekovnoj vlasteli
3. ciklus kosovski	2. ciklus kosovski	2. kosovske pesme	3. kosovske pesme	3. ciklus pjesama o Kosovu i kosovskim junacima
	3. ciklus Marka Kraljevića	3. o Kraljeviću Marku	4. pesme o Marku Kraljeviću	4. ciklus pjesama o Marku Kraljeviću
4. ciklus Brankovića		4. ciklus despota Brankovića	5. pesme o Brankovićima, Jakšićima, Crnojevićima i hrvatskim banovima	5. ciklus pjesama o despotima, banovima i vojvodama
5. ciklus Cmojevića		5. ciklus braće Jakšića		
		6. ciklus Hrvacana i Ugričića		
6. hajdučki ciklus	7. hajdučko-uskočki ciklus	6. pesme hajdučke	6. pesme o hajducima	6. ciklus pjesama o hajducima
7. uskočki ciklus		7. pesme uskočke	7. pesme o uskočima	7. ciklus pjesama o uskočima
				8. ciklus muslimanskih epskih pjesama
8. ciklus oslobođenja Crne Gore		8. o borbama crnogorskim	8. pesme o oslobođenju Srbije i Crne Gore	9. ciklus pjesama o crnogorskim i hercegovačkim borbama za oslobođenje
9. ciklus oslobođenja Srbije		9. o oslobođenju Srbije		10. ciklus pjesama o oslobođenju Srbije
				10. o najnovijim vremenima

LITERATURA

Bošković-Stulli, Maja

1978

Usmena književnost, Liber-Mladost, Zagreb.

Braun, Maximilian

1961

Das serbokroatische Heldenlied, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

Čubelić, Tvrtko

1970

Epske narodne pjesme, Zagreb.

Čajkanović, Veselin

1958-1959

O postanku i razvoju srpske narodne epske poezije, Zbornik MS za književnost i jezik, VI/VII, 1-16.

Đurić, Vojislav

1954, 1969⁵

Antologija narodnih junačkih pesama, SKZ, Beograd.

HNP I

1896

Hrvatske narodne pjesme I. Odio prvi, Junačke pjesme I. Uredili Ivan Broz i Stjepan Bosanac, MH, Zagreb.

Jovanović, Vojislav M.

1922, 1923²

Srpske narodne pesme. Antologija. Izdavačka knjižarnica Gece Kona.

Jukić, Ivan Frano & Grga Martić

1858

Narodne pjesme bosanske i hercegovačke, Osijek.

Kačić-Miošić, Andrija

1756, 1967

Razgovor ugodni naroda slovinskog. Korabljica. MH-Zora, Zagreb.

Kleut, Marija

1987a

"Herder i Vukova poetika narodne književnosti", Zbornik MS za književnost i jezik, XXXV/1, 25-43.

1987b

Ivan Senjanin u srpskohrvatskim usmenim pesmama, MS-Balkanološki institut, Novi Sad.

Koljević, Svetozar

1978

"Anahronizam i anatopizam: načela usmenog epskog stvaranja", Letopis MS, knj. 421/4, 464-483.

Latković, Vido

1967

Narodna književnost I, Naučna knjiga, Beograd.

Pešić, Radmila

1967

"Stariji sloj pesama o uskocima", Anali Filološkog fakulteta u Beogradu, VII, 49-66.

Popović, Pavle

1909

Pregled srpske književnosti, Beograd.

Sabrana dela Vuka Karadžića

1965

Knjiga 1: Mala prstonarodnja slaveno-serbska pjesnarica (1814), Narodna srbska pjesnarica (1815), Priredio Vladan Nedić, Prosveta, Beograd.

1986

Knjiga 7: Srpske narodne pjesme. Knjiga 4 (1862), Priredio Ljubomir Zuković, Prosveta, Beograd.

1988a

Knjiga 5: Srpske narodne pjesme. Knjiga 2 (1845), Priredila Radmila Pešić, Prosveta, Beograd.

1988b

Knjiga 6: Srpske narodne pjesme. Knjiga 3 (1846), Priredio Radovan Samardžić, Prosveta, Beograd.

Vodnik, Branko

1913, 1924⁴

Narodne pjesme srpsko-hrvatske I. Junačke pjesme, Zagreb.